

Posudek oponenta disertační práce Kateřiny Svobodové

**“ Západní vedlejší dekorativní a ikonografické prvky v čínském umění
Období rozdrobenosti a jejich odraz ve výzdobě buddhistických
jeskynních chrámů v Yungangu z doby vlády dynastie Severní Wei**

Western Additional Decorative and Iconographic Elements in Chinese Art of the Period of
Disunity and Their Reflection in the Decoration of the Buddhist Cave Temples at Yungang,
Northern Wei dynasty ”

předkládané v roce 2021 na Katedře Blízkého východu

I. Stručná charakteristika práce

Tato dizertační práce si kládla za cíl podrobněji prozkoumat vedlejší výzdobné a ikonografické motivy, které přišly do čínského prostředí ze západu a hrály roli při formování nového čínského stylu. Časem, v němž jsme svědky patrně největšího nárůstu těchto prvků a který je v tomto směru klíčový, je Období rozdrobenosti (rámcově 2. – 6. století n. l.). Tehdy pozorujeme zároveň vznik či přinejmenším rozvoj celé řady kulturních prvků, které jsou dnes obecně chápány jako základní rysy čínské kultury. Za hlavní pramen slouží této práci výzdoba buddhistických jeskynních chrámů v Yungangu (provincie Shanxi) vybudovaný za vlády dynastie Severní Wei (386–535 po Kr.).

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Zahraniční odborná literatura zabývající se průnikem uměleckých prvků západního původu do Číny upírá pozornost především na hlavní motivy – postavy Buddha a bodhisattvů a jejich ikonografii a styl. Vedlejší výzdobné a ikonografické motivy ponechává na okraji zájmu. Autorčina dizertace je tedy první souhrnnou prací na toto téma. Badatelka je zasvěcena do řady kultur starověkého světa, s jistotou se pohybuje v oborech sinologie i indologie a získala si výtečný přehled o archeologických pramenech regionu. Její záměr se nepochybně zdařil a předložená práce dosahuje hodnoty mimořádné.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Zahraniční literatura zatím konstatovala od 4. stol. př. Kr. v buddhistickém umění Xinjiangu a buddhistickém umění čínském převládající vliv indické umělecké školy v Mathuře. Výsledky autorčina bádání však naznačují, že čínští tvůrci čerpali v mnohém i ze zdrojů umělecké tvorby školy v Gandhāře. Odpověď na otázku, do jaké míry působil ve výzdobě yungangského jeskynního komplexu či v počátcích čínského buddhistického umění vliv mladšího indického umění guptovského slohu či přímo Mathury guptovského období, nemůže být zcela jednoznačná. Guptovský vliv pak působí výraznější měrou možná až v o něco málo mladším období a je patrnější až v jeskyních v Longmenu.

Řada motivů ovšem přichází také z oblasti Předního východu, a to včetně prvků mezopotamských, a do Číny se dostala nejen skrze buddhistické ikony a drobný mobiliář, nýbrž i prostřednictvím umění stepních etnik. To je pak vedle gandhārského stylu či artefaktů

gandhānským slohem ovlivněných druhým stěžejním faktorem působícím při utváření výzdobného repertoáru buddhistického umění. Zároveň lze pozorovat, že některé z těchto vzorů pronikaly do Číny opakovaně ve vlnách.

Přijímání nových vzorů mohlo být na straně jedné usnadněno vzájemnou vizuální podobností, na straně druhé pak blízkým významem některých motivů.

K práci tohoto rozsahu lze samozřejmě vždy nalézt možnost komentovat podrobněji některá pojednávaná témata. Aniž bych tím chtěl snížit své hodnocení této výtečné monografie, dodávám některé drobnosti, spíše jako ukazatele směrů možného příštího bádání:

K cestám západních motivů na východ Asie existuje dnes již mimořádně rozsáhlá literatura (zde často, nejdříve str. 31-32). Znamenitou rekonstrukci cesty syrského kupce jménem Maes Titianos zanechal Paul Bernard.¹ Mince římského císaře Antonina Pia (138-161) se objevily ve Vietnamu.²

Ke str. 42, kulturní výměna: Mezi nálezy z proslulého pohřebiště 8. – 9. století Moščevaja Balka na severozápadním Kavkazu se našlo zcela jedinečné „zavazadlo čínského kupce“, skládající se ze zlomků některého z kanonických textů buddhismu v čínštině, dvou buddhistických cestovních ikon a z útržků papírového rukopisu, nejspíše cestovního deníku, se záznamy o nákupech potravin (obilí, maso).³ Přítomnost Číňanů na Kavkazu v 7. století zaznamenaly ostatně i písemné prameny.⁴

Ke str. 45, oběh textilu: dění na západní části transasijských komunikací v raném středověku jsem svého času letmo okomentoval.⁵

Ke str. 68, Sogd a Sogdijci: mimořádně informovanou a obsažnou práci předložil před časem Etienne de la Vaissière.⁶

Ke str. 78, „obydlený svitek“: starší česká literatura užívala termínu „úponek“ či „úponka“. Zajímavou práci uveřejnila k tématu Claudine Dauphin.⁷

¹ Paul Bernard: De l'Euphrate à la Chine avec la caravane de Maès Titianos (c. 100 ap. n. è.). In: „Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions et de Belles-Lettres“, séances de l'année 2005, fasc. 3, Paris: de Boccard 2005, 929-969.

² Oc-eo: Mariko Yamagata: Archaeological Research in Vietnam and the World of the South Seas. In: Opening up the Silk Road – The Han and the Eurasian World, Nara International Symposium 2005, Record No. 8, Nara: The Nara International Foundation 2007, ISBN 978-4-916071-61-3, 93-102, str. 94 a 100 Fig. 7.

³ А. А. Иерусалимская: Мощевая Балка. Необычный археологический памятник на Северокавказском шёлковом пути. Санкт Петербург 2012, на стр. 363–368.

⁴ John R. Martindale: Prosopography of the later Roman empire III/1: AD 527-641 (Abandanés - 'lyad ibn Ghaum). Cambridge: Cambridge University Press 1992 str. 286 Chepetukh, „Chepetukh the Chinese“.

⁵ Petr Charvát: Over the mountains, for a boon: Long-distance trade and the northwestern Caucasus in the early Middle Ages. In: Katarína Kapustka (ed.), Profil archeologie středověku – Studie věnované Janu Frolíkovi, Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., 2018, 231-248, zvl. str. 233.

⁶ Histoire des marchands sogdiens. Paris: Collège de France, Institut des Hautes Etudes Chinoises 2002.

⁷ Symbolic or decorative? The inhabited scroll as a means of studying some early Byzantine mentalities. Byzantion, 1978, Vol. 48, No. 1 (1978), pp. 10-34. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44170551> [datum náhledu 4. 1. 2022].

K velmi zajímavé kapitole o dracích, názích a dalších bájných bytostech na str. 142-194: otázky starověkého mezopotamského náboženství řeší nyní velmi informovaně nová práce Ivana Hrůši.⁸

1. *Struktura argumentace.*

Autorčin výklad je ustrojen jasně, logicky, zřetelně a promyšleně. Postupuje od známého k neznámému a osvětluje všechny výkladové posutpy, jichž užívá. Svou materii uchopuje v uspořádaných celcích, které pokrývají danou badatelskou problematiku celistvě a plynule navazují jeden na druhý. Výklad směřuje k cíli, který je v úplnosti dosažen a zřetelně formulován.

2. *Formální úroveň práce*

Autorka suverénně zvládá formální náležitosti práce. Své vývody dokládá odkazy na bohatou bibliografii a její jazyk je takřka prost překlepů a gramatických chyb, což je dnes třeba zvláště ocenit. Vyzvednout náleží mimořádně bohatý dokumentační díl práce obsahující i fotografie výtečné kvality, zhotovené v řadě případů za osobních autorčiných návštěv na příslušných lokalitách.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Kandidátka bezpečně operuje s prameny primárními i sekundárními. Zapojuje zdroje textové, archeologické i ikonografické a metodicky bezchybně zvládá práci s nimi. Své závěry zakládá na mimořádně širokém sběru materiálu a svědomitě shledaných údajích. Vývody, k nimž dospívá, s jistotou dokládá a vynáší přesvědčivé soudy.

4. *Vlastní přínos*

Práce je vysoce originální. Autorka vyniká nejen v umění analýzy a historické, archeologické a uměnovědné interpretace, ale dovede formulovat velmi relevantní badatelské otázky. Stanovila si vlastní, individuální cíl a tohoto cíle bezpečně dosáhla.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Ilustrace zřetelně ukazují bohatou polychromii zkoumaných uměleckých děl.

Do jaké míry ji lze pokládat za původní?

Jsou známy případné rozborů barviv užitých k iluminaci sochařských výtvorů?

Lze případně vystopovat doklady symboliky užitých barev – například pojí se Buddhova postava s určitým barevným valérem, odlišují se v tomto smyslu případně bóddhisattvové, či žáci, následovníci nebo laici?

2. Doložila jste přesvědčivě poměrně častý výskyt uměleckých prvků západního původu v prostředí yungangských svatyní. Lze podle Vás říci, zda se jedná o eklekticky sestavený zásobník dobově populárních motivů, či zda si umělci vybírali cizí výzdobné detaily vědomě, s určitým záměrem?

⁸ Ivan Hrůša: Bohové, chrámy, obřady a lidé - Náboženství staré Mezopotámie. Praha: Vyšehrad 2015. Případně možno nahlédnout i do naší starší práce: Encyklopedie starověkého Předního Východu (vedoucí autorského kolektivu J. Prosecký, spoluautoři J. Heller, B. Hruška, P. Charvát, N. Nováková, J. Pečirková, L. Pecha, J. Prosecký, V. Sadek, V. Souček, J. Součková). Praha: Nakladatelství LIBRI 1999.

V. Závěr

Předběžně klasifikuji předloženou dizertační práci stupněm „prospěla“.

V Praze dne 4. 1. 2022.

[podpis]

.....

Prof. PhDr. Petr Charvát, DrSc.

Katedra blízkovýchodních studií

Filozofická fakulta ZČU v Plzni

Univerzitní 8, 30614 Plzeň